

Отримано: 13 травня 2023 р.

Прорецензовано: 26 травня 2023 р.

Прийнято до друку: 03 червня 2023 р.

e-mail: gogrya@gmail.com

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0002-7427-1415>

DOI: 10.25264/2311-5149-2023-29(57)-4-17

Гонак І. М. Порівняльний аналіз ефективності окремих аспектів економічної та соціальної політики у 2014–2019 рр. та 2019–2022 рр. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, червень 2023. № 29(57). С. 4–17.

УДК 261.7:262.3:330.338.24.021.8:330.357: 336.273.3

JEL-класифікація: D73:K10:K42:K49:F43:H63:O40

Гонак Ігор Михайлович,кандидат економічних наук,
кафедра міжнародної економікиНавчально-наукового інституту міжнародних відносин ім. Б. Гаврилишина
Західноукраїнського національного університету**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ
ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У 2014–2019 РР. ТА 2019–2022 РР.**

У статті проаналізовано окремі аспекти економічної та соціальної політики у 2013–2019 рр. та 2019–2022 рр. Проведено аналіз динаміки валового внутрішнього продукту, кількості балів та місця України в глобальному рейтингу Індексу сприйняття корупції, зміни розміру державного та гарантованого державою боргу і місця України у рейтингу демократії протягом 2013–2021 рр. Розглянуто наслідки зміни економічної та соціальної політики до і після 2019 р. та її вплив на соціально-економічне становище України.

Ключові слова: корупція, валовий внутрішній продукт, державний борг, демократія.

Igor Gonak,Ph.D. (in Economics),
Department of International Economics
West Ukrainian National University,
Ternopil, Ukraine**COMPARATIVE ANALYSIS OF THE EFFICIENCY OF SPECIFIC ASPECTS
OF ECONOMIC AND SOCIAL POLICY IN THE PERIODS OF 2014-2019 AND 2019-2022**

Introduction. In the periods from 2014 to 2019 and from 2019 to 2022, Ukraine implemented various economic and social policies that resulted in diverse socio-economic consequences. This article aims to conduct a comparative analysis of specific aspects of social and economic policy during these periods.

Analysis of scientific research. Research on specific theoretical and practical aspects of state economic and social policy implementation in Ukraine during the periods from 2014 to 2019 and from 2019 to 2022 has been conducted by prominent scientists including S. V. Mocherny, Yu. S. Shemchushenko, O. P. Orlyuk, and others.

The examination of the socio-economic consequences resulting from the implementation of economic and social policies in Ukraine during the periods from 2014 to 2019 and from 2019 to 2022 remains insufficiently explored, necessitating comprehensive scientific research in this field.

The purpose of this scientific article is to investigate specific aspects of economic and social policy implemented in Ukraine during the periods from 2014 to 2019 and from 2019 to 2022.

The main tasks of the article are to provide a theoretical and mathematical description of specific aspects of economic and social policy during the periods from 2014 to 2019 and from 2019 to 2022, as well as to analyze their consequences in Ukraine.

Research methodology and methods. During the writing of the article, several special research methods were employed. These methods include direct observation, which involved gathering information on various indicators such as the number of points in the Corruption Perception Index (CPI) in Ukraine from 2013 to 2022, changes in real gross domestic product (GDP) from 2016 to 2020, the amount of state and state-guaranteed debt from January 2016 to January 2022, and Ukraine's position in the democracy rating from 2014 to 2022.

Information processing methods were used to develop tables for calculating the growth and changes in the number of points in the CPI in Ukraine from 2013 to 2022, as well as the amount of state and state-guaranteed debt from January 2016 to January 2022. Graphical analysis was conducted to examine the dynamics of the CPI in Ukraine from 2013 to 2022, changes in GDP from 2016 to 2021, the size of the state and state-guaranteed debt from January 2016 to January 2022, and Ukraine's position in the democracy rating from 2014 to 2021.

The time range for analyzing changes in GDP and the national debt was chosen by the author to minimize the impact of the acute phases of the conventional Russian-Ukrainian war during 2014-2015 and after February 24, 2022. Similarly, the time range for the CPI from 2013 to 2022 was selected to demonstrate that the conventional war does not have a decisive influence on the fight against corruption. Additionally, the time range for Ukraine's position in the Democracy Rating from 2014 to 2021 was chosen to mitigate the impact of the large-scale conventional Russian-Ukrainian war that began on February 24, 2022.

Research results. According to the data from the Corruption Perception Index, it was found that effective measures were taken by the Ukrainian authorities to combat corruption during the period of 2014–2018. However, from 2019 to 2023, the progress in the fight against corruption slowed down. The analysis also demonstrates that following the cessation of active hostilities that took place between 2014 and 2015, the economic policies implemented by the state authorities facilitated consistent economic growth for sixteen quarters, spanning from 2016 to 2019. However, after a change in power occurred in 2019, economic growth shifted from positive to negative starting from 2020. During the period of 2016–2019, the government's economic policies not only focused on fostering economic growth but also aimed at reducing the external debt burden on the economy. Conversely, following the change in power in 2019, the new leadership pursued an active policy of foreign borrowing, resulting in an increase in the debt burden on the Ukrainian economy.

Scientific novelty of the research results. A comparative mathematical analysis was conducted to examine specific aspects of state economic and social policies in Ukraine during the periods from 2014 to 2019 and from 2019 to 2022.

Practical significance of the obtained research results. The author believes that conducting a qualitative comparative mathematical analysis of specific aspects of state economic and social policy in Ukraine during the periods from 2014 to 2019 and from 2019 to 2022 will facilitate the identification of more effective methods for implementing economic and social policies. This, in turn, will contribute to the establishment of an independent and efficient state.

The article contains: formulas: 3, fig. 8, tab. 5, bibl. 24.

Keywords: corruption, gross domestic product, public debt, democracy.

Постановка проблеми. У періоди з 2014 р. по 2019 р. та з 2019 р. по 2022 р. в Україні здійснювалась різна економічна та соціальна політика, що призводило до різних соціально-економічних наслідків. Порівняльний аналіз окремих аспектів соціально-економічної політики цих періодів ми спробуємо проаналізувати у наведеній статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження окремих теоретичних та практичних аспектів провадження державної економічної та соціальної політики у періоди з 2014 р. по 2019 р. та з 2019 р. по 2022 р. в Україні здійснювали такі науковці: С. В. Мочерний, О. П. Орлюк, Ю. С. Шемчушенко та інші вчені.

Дослідження соціально-економічних наслідків здійснення економічної та соціальної політики у періоди з 2014 р. по 2019 р. та з 2019 р. по 2022 р. в Україні вивчені недостатньо і потребують ґрунтовного наукового опрацювання.

Мета дослідження: вивчити окремі аспекти економічної та соціальної політики у періоди з 2014 р. по 2019 р. та з 2019 р. по 2022 р. в Україні.

Основні завдання статті: теоретична та математична характеристика окремих аспектів економічної та соціальної політики у періоди з 2014 р. по 2019 р. та з 2019 р. по 2022 р. та їх наслідків в Україні.

Методологія та методи дослідження. Під час написання статті використані такі спеціальні методи дослідження: здійснено безпосереднє спостереження – збір інформації про кількість балів України в Індексі сприйняття корупції протягом 2013–2022 рр., про зміну реального валового внутрішнього продукту у 2016–2020 рр., про величину державного і гарантованого державою боргу з січня 2016 р. по січень 2022 р. та про місце України в рейтингу демократії за 2014–2022 рр.; застосовано методи обробки інформації для розробки таблиць розрахунків зростання та приросту кількості балів Індeksu сприйняття корупції в Україні з 2013 р. по 2022 р. та величини державного і гарантованого державою боргу з січня 2016 р. по січень 2022 р.; здійснено графічний аналіз динаміки кількості балів в Індексі сприйняття корупції в Україні протягом 2013–2022 рр. та зміни ВВП протягом 2016–2021 рр., розміру державного та гарантованого державою боргу протягом січня 2016 р. – січня 2022 р. та місця України в рейтингу демократії за 2014–2021 рр. Часовий діапазон щодо зміни валового внутрішнього продукту та розміру державного боргу обраний автором з метою максимального нівелювання впливу на економічні показники наслідків гострих фаз конвенційної російсько-української війни протягом 2014–2015 рр. та після 24 лютого 2022 р.; часовий діапазон для Індeksu сприйняття корупції із 2013 р. по 2022 р. обраний з метою показати, що конвенційна війна не здійснює визначальний вплив на боротьбу з корупцією; часовий діапазон для місця України у Рейтингу демократії із 2014 р. по 2021 р. обраний з метою нівелювання впливу на місце у рейтингу широкомасштабної конвенційної російсько-української війни, що розпочалась 24 лютого 2022 р.

Наукова новизна результатів дослідження. Здійснено порівняльний математичний аналіз окремих аспектів державної економічної та соціальної політики у періоди з 2014 р. по 2019 р. та з 2019 р. по 2022 р. в Україні.

Практична значущість отриманих результатів дослідження. На думку автора, якісний порівняльний математичний аналіз окремих аспектів державної економічної та соціальної політики у періоди з 2014 р. по 2019 р. та з 2019 р. по 2022 р. в Україні дозволить обрати більш ефективні методи провадження економічної та соціальної політики для побудови незалежної ефективної держави.

Стаття містить: формул: 3, рис. 8, табл. 5, бібл. 24.

Результати дослідження. Керівництво країни має своїм безпосереднім обов'язком провадити таку економічну та соціальну політику, яка б дозволила країні зберегтись, функціонувати та розвиватись. Розглянемо окремі аспекти соціально-економічної політики, які мають прямий вплив на досягнення зазначеної мети України у період з 2014 р. по 2019 р. та з 2019 р. по 2022 р.:

1) одним із визначальних факторів проведення ефективної економічної та соціальної політики є здійснення якісної антикорупційної політики. У 2014 р. після завершення Революції Гідності почала вдосконалюватись робота антикорупційних органів (створено НАБУ, Антикорупційну прокуратуру та Антикорупційний суд, введено електронні декларації).

Слід зазначити, що корупція є негативним соціальним явищем зловживання державною владою з метою отримання фінансово-економічної та іншої вигоди, заподіює значну і часто непоправну шкоду правовим, економічним та моральним засадам функціонування суспільства [1, с. 86].

Динаміку індексу сприйняття корупції протягом 2013–2022 рр. проаналізуємо у табл. 1 (базовим показником обраний 2013 р. через те, що у лютому 2014 р. Президент Віктор Янукович та контрольований ним уряд втратив владу).

Таблиця 1

Динаміка зростання і приросту балів індексу сприйняття корупції протягом 2013–2018 рр.

Рік	Індекс сприйняття корупції, бали	Абсолютні прирости		Темпи зростання		Темпи приросту	
		ланцюгові	базисні	ланцюгові	базисні	ланцюгові	базисні
2013	25			1	1		
2014	26	1	1	1,04	1,04	0,04	0,04
2015	27	1	2	1,038	1,08	0,038	0,08
2016	29	2	4	1,074	1,16	0,074	0,16
2017	30	1	5	1,034	1,2	0,034	0,2
2018	32	2	7	1,067	1,28	0,067	0,28

Джерело: побудовано автором на основі [2].

Абсолютний приріст кількості балів індексу сприйняття корупції розраховуємо за формулою 1:

$$\Delta y = \frac{y_n - y_0}{n - 1} \quad (1)$$

де y_n, y_0 – відповідно кінцевий і початковий рівні ряду, n – кількість рівнів ряду.

Середньорічний абсолютний приріст кількості балів індексу сприйняття корупції за період вибірки (2013–2018 рр.) склав:

$$\Delta y = \frac{32 - 25}{6 - 1} = \frac{7}{5} = 1.4 \text{ (бала)}$$

Коефіцієнт зростання кількості балів індексу сприйняття корупції за період вибірки (\overline{Tp}) розраховуємо за формулою 2:

$$\overline{Tp} = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_1}} \quad (2)$$

Середньорічний коефіцієнт зростання кількості балів індексу сприйняття корупції за період вибірки (2013–2018 рр.) склав:

$$\overline{Tp} = 1,0506$$

Коефіцієнт приросту кількості балів індексу сприйняття корупції розраховуємо за формулою 3:

$$\overline{Tnp} = \overline{Tp} - 1 \quad (3)$$

Середньорічний коефіцієнт приросту кількості балів індексу сприйняття корупції за період вибірки (2013–2018 рр.) склав:

$$\overline{Tnp} = 1,0506 - 1 = 0,0506 \text{ або } 5,06 \%$$

Величина кількості балів індексу сприйняття корупції в Україні впродовж окресленого періоду (2013–2018 рр.) зросла в 1,28 разів, а середнє щорічне зростання індексу складало 5,06 %. Отримані результати дають підстави стверджувати про значний щорічний рівень зростання величини кількості балів індексу сприйняття корупції в Україні протягом 2013–2019 рр. і антикорупційну політику протягом вказаного періоду можна вважати ефективною. Зростання індексу добре проілюстровано на рис. 1.

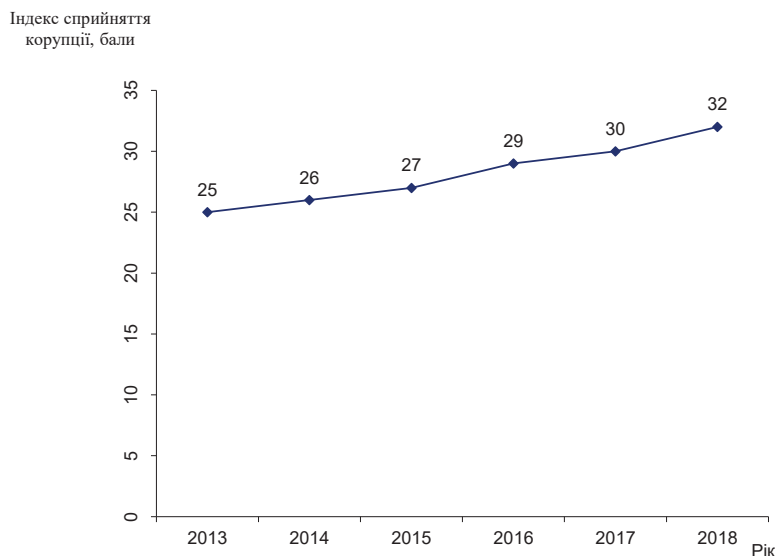

Рис. 1. Динаміка індексу сприйняття корупції протягом 2013–2018 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних табл. 1.

На рис. 1 ми можемо чітко прослідкувати зростання кількості балів Індексу сприйняття корупції у 2013–2018 рр.

Отже, незважаючи на конвенційне російсько-українське протистояння, у кінці 2014 р. відбулося ухвалення антикорупційних законів, що одразу підняло країну із 144 до 142 місця із 175 країн та додало Україні бал (із 25 до 26 балів) у рейтингу [3; 4].

Початок роботи єдиного вебпорталу використання публічних коштів, який почав роботу у 2015 р., та інші антикорупційні заходи додали Україні ще один бал у рейтингу до 27 балів та підняли країну на 130 місце із 168 держав у рейтингу [2].

У 2016 р. показник індексу зріс одразу на два бали і досяг 29 балів через початок роботи НАБУ та запровадження системи ProZorro. Україна зайняла 131 місце із 176 країн.

У 2017 р. показник Індексу сприйняття корупції знову піднявся на один бал – до 30 балів. Наша країна посіла 130 місце серед 180 країн. Позитивно оцінена активізація слідчих дій НАБУ і САП та перші скеровані до суду справи, а також зниження рівня корупції в Національній поліції. Позитив забезпечило функціонування реєстру електронних декларацій осіб, через що у відкритому доступі опинилася інформація про статки політиків і топчиновників, зокрема Президента України; позитивно оцінені результати річного функціонування системи ProZorro та здійснення реформи ринку природного газу і якісна процедура автоматичного повернення податку на додану вартість.

За підсумками 2018 р. показник індексу СРІ знову піднявся одразу на 2 бали до 32 одиниць – Україна піднялась в глобальному рейтингу на 120 місце серед 180 країн. Прогрес в Індексі забезпечила якісна процедура автоматичного відшкодування ПДВ та розширення сфери застосування систем ProZorro і DoZorro, а також відкриття Офісу бізнес-омбудсмена України.

Динаміку місця України у глобальному рейтингу Індексу сприйняття корупції протягом 2013–2018 рр. відображено на рис. 2.

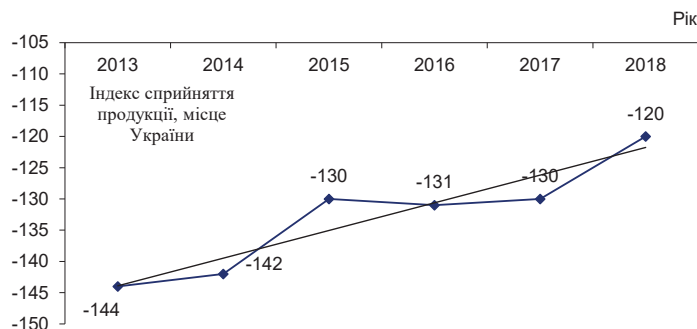

Рис. 2. Місце України у глобальному рейтингу Індексу сприйняття корупції протягом 2013–2018 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних [3; 4].

Із рис. 2 ми можемо зробити висновок про значне безперервне зростання місця України у глобальному рейтингу Індексу сприйняття корупції протягом 2013–2018 рр., що свідчить про відповідальне ставлення тогочасної влади до боротьби із корупцією. Зростання суттєве і склало двадцять чотири позиції за п'ять років.

Проте, ситуація кардинально змінилась після зміни Президента у першій половині 2019 р. За підсумками 2019 р. Україна отримала 30 балів в Індексі, що було на 2 бали менше, ніж у 2018 р., і посіла всього 126 місце із 180 країн [5] в глобальному рейтингу, втративши одразу шість позицій через згортання антикорупційної реформи, збільшення ризиків ведення бізнесу через зростання масштабів поширення корупційних практик, відкладення перезапуску НАЗК, невдалу судову реформу та низькі темпи реформування органів правопорядку.

Протягом 2020–2022 рр. Україна, фактично, «топталася на місці». У 2020 р. країна отримала 33 бали і зайняла 117 місце [6], у 2021 р. отримала 32 бали і зайняла 122 місце [7], а у 2022 р. отримала знову 33 бали і зайняла 116 місце із 180 країн [2]. За чотири роки «прогрес» склав один бал (32 бали у 2018 р. та 33 бали у 2022 р.) та чотири місця у рейтингу (120 місце у 2018 р. та 116 місце у 2022 р., тобто, переміщення, у середньому, на одне місце на рік – у межах статистичної похибки). Необхідно зазначити, що через корупційні скандали із закупівлею продуктів для армії по завищених цінах та обмеження сфери застосування системи ProZorro на початку 2023 р. Україна у Індексі сприйняття корупції може значно втратити свої позиції і знизитись до рівня 2016–2017 рр. чи ще нижче.

Динаміку кількості балів у Індексі сприйняття корупції протягом 2018–2022 рр. проаналізуємо у табл. 2 (базовим показником обраний 2018 р. через те, що у 2019 р. новий Президент та контрольований ним уряд різко змінили антикорупційну політику в Україні, що значно вплинуло на показник Індексу сприйняття корупції вже у рік зміни влади).

Таблиця 2

Динаміка зростання і приросту балів індексу сприйняття корупції протягом 2018–2022 рр.

Рік	Індекс сприйняття корупції, бали	Абсолютні прирости		Темпи зростання		Темпи приросту	
		ланцюгові	базисні	Ланцюгові	базисні	ланцюгові	базисні
2018	32			1	1		
2019	30	-2	-2	0,938	0,938	-0,063	-0,063
2020	33	3	1	1,1	1,031	0,1	0,031
2021	32	-1	0	0,97	1	-0,03	0
2022	33	1	1	1,031	1,031	0,031	0,031

Джерело: побудовано автором на основі [2].

Середньорічний абсолютний приріст кількості балів індексу сприйняття корупції за період вибірки (2018–2022 рр.) склав:

$$\Delta y = \frac{33 - 32}{5 - 1} = \frac{1}{4} = 0.25 \text{ (бала)}$$

Середньорічний коефіцієнт зростання кількості балів індексу сприйняття корупції за період вибірки (2018–2022 рр.) склав:

$$\overline{Tr} = 1,0077$$

Середньорічний коефіцієнт приросту кількості балів індексу сприйняття корупції за період вибірки (2018–2022 рр.) склав:

$$\overline{Tpr} = 1,0077 - 1 = 0,0077 \text{ або } 0,77 \%$$

Величина кількості балів індексу сприйняття корупції в Україні впродовж окресленого періоду (2018–2022 рр.) зросла в 1,031 разів (тобто, майже в межах статистичної похибки), а середнє щорічне зростання індексу складало 0,77 % (тобто, менше одного відсотка). Отримані результати дають підстави стверджувати про відсутність прогресу у боротьбі з корупцією після зміни влади у 2019 р. і, фактично, до початку 2023 р., що добре проілюстровано на рис. 3.

Лінія тренду свідчить про те, що антикорупційна політика протягом 2019–2022 рр. є не ефективною і прогрес у боротьбі з корупцією відсутній;

II) *однією із основних функцій державного керівництва забезпечення здійснення ефективної економічної політики*, наслідки якої ми можемо охарактеризувати через аналіз динаміки реального валового внутрішнього продукту. Зміна обсягу валового внутрішнього продукту у 2016–2022 рр. показана у табл. 3.

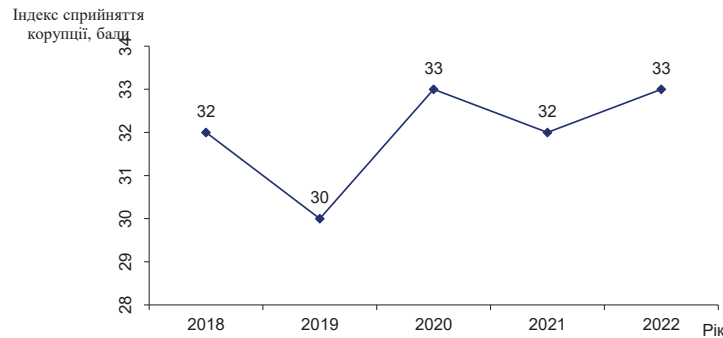

Рис. 3. Динаміка індексу сприйняття корупції протягом 2018–2022 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних табл. 2.

Таблиця 3

**Зміна реального валового внутрішнього продукту у 2016–2020 рр.
(у процентах до відповідного кварталу попереднього року)**

Квартали по роках	Зміна реального ВВП (у % до відповідного кварталу попереднього року)	Квартали по роках	Зміна реального ВВП (у % до відповідного кварталу попереднього року)
I кв. 2016 року	0.3	I кв. 2019 року	3.1
II кв. 2016 року	1.8	II кв. 2019 року	4.8
III кв. 2016 року	2.6	III кв. 2019 року	3.8
IV кв. 2016 року	4.5	IV кв. 2019 року	1.5
I кв. 2017 року	2.6	I кв. 2020 року	-0.9
II кв. 2017 року	2.7	II кв. 2020 року	-11.0
III кв. 2017 року	2.4	III кв. 2020 року	-3.3
IV кв. 2017 року	2.2	IV кв. 2020 року	-0.1
I кв. 2018 року	3.7	I кв. 2021 року	-2.2
II кв. 2018 року	4.0	II кв. 2021 року	6.0
III кв. 2018 року	2.7	III кв. 2021 року	2.8
IV кв. 2018 року	3.7	IV кв. 2021 року	6.1

Джерело: побудовано автором на основі [8].

Якщо врахувати, що зміна Президента України відбулася у II кварталі 2019 р., а дострокові вибори до Верховної Ради України і, відповідно, зміна складу Кабінету Міністрів України відбулися у III кварталі 2020 р., то реальна зміна економічної політики відбулася у III-IV кварталах 2019 р. і це відобразилося на проявленні низхідної динаміки зміни реального ВВП (хоча, по інерції, у III та IV кварталах 2019 р. ВВП ще зростало) та переходу її на негативні показники з початком 2020 р. Це добре проілюстровано на рис. 4.

Позитивна щоквартальна зміна обсягу реального ВВП (у процентах до відповідного кварталу попереднього року) у 2016 р. – III кварталі 2019 р. склала, у середньому, 3 % $((0.3 + 1.8 + 2.6 + 4.5 + 2.6 + 2.7 + 2.4 + 2.2 + 3.7 + 4.0 + 2.7 + 3.7 + 3.1 + 4.8 + 3.8) / 15 = 44.9 / 15 = 2.99333 \%)$.

Проте, після зміни Президента у II кварталі 2019 р. та уряду із делегованими від Президента представниками у III кварталі 2019 р. щоквартальна негативна зміна обсягу реального ВВП (у процентах до відповідного кварталу попереднього року) у IV кварталі 2019 р. – IV кварталі 2021 р. склала, у середньому, 0.12 % $((1.5 - 0.9 - 11.0 - 3.3 - 0.1 - 2.2 + 6.0 + 2.8 + 6.1) / 9 = -2.6 / 9 = -0.12 \%)$. Середню негативну динаміку не змогло виправити навіть значне квартальне зростання у другому та четвертому кварталах 2021 р.;

III) одним із завдань економічної та соціальної політики є забезпечення боргової безпеки країни. Здійснимо аналіз динаміки державного і гарантованого державою боргу у період від початку 2016 р. до початку 2022 р. Динаміку розміру державного та гарантованого державою боргу з лютого 2016 р. по листопад 2019 р. проаналізовано у табл. 4.

Зміна обсягу валового внутрішнього продукту, %

Рис. 4. Зміна обсягу валового внутрішнього продукту у 2016–2022 рр. (у процентах до відповідного кварталу попереднього року)

Джерело: побудовано автором на основі даних табл. 3.

Таблиця 4

Динаміка зростання і приросту державного і гарантованого державою боргу з січня 2016 р. по листопад 2019 р.

Дата	Державний і гарантований державою борг, млрд грн	Абсолютні прирости		Темпи зростання		Темпи приросту	
		ланцюгові	базисні	ланцюгові	базисні	ланцюгові	базисні
01.2016	1645.62			1	1		
02.2016	1740.94	95.3	95.3	1.058	1.058	0.058	0.058
03.2016	1710.93	-30	65.3	0.983	1.04	-0.017	0.04
04.2016	1690.01	-20.9	44.4	0.988	1.027	-0.012	0.027
05.2016	1683.59	-6.4	38	0.996	1.023	-0.004	0.023
06.2016	1668.29	-15.3	22.7	0.991	1.014	-0.009	0.014
07.2016	1661.62	-6.7	16	0.996	1.01	-0.004	0.01
08.2016	1711.55	49.9	65.9	1.03	1.04	0.03	0.04
09.2016	1778.03	66.5	132.4	1.039	1.08	0.039	0.08
10.2016	1742.65	-35.4	97	0.98	1.059	-0.02	0.059
11.2016	1728.92	-13.7	83.3	0.992	1.051	-0.008	0.051
12.2016	1929.76	200.8	284.1	1.116	1.173	0.116	0.173
01.2017	1931.02	1.3	285.4	1.001	1.173	0.001	0.173
02.2017	1941.36	10.3	295.7	1.005	1.18	0.005	0.18
03.2017	1951.85	10.5	306.2	1.005	1.186	0.005	0.186
04.2017	1979.36	27.5	333.7	1.014	1.203	0.014	0.203
05.2017	1968.04	-11.3	322.4	0.994	1.196	-0.006	0.196
06.2017	1957.82	-10.2	312.2	0.995	1.19	-0.005	0.19
07.2017	1971.15	13.3	325.5	1.007	1.198	0.007	0.198
08.2017	1958.37	-12.8	312.8	0.994	1.19	-0.006	0.19
09.2017	2043.26	84.9	397.6	1.043	1.242	0.043	0.242
10.2017	2046.95	3.7	401.3	1.002	1.244	0.002	0.244
11.2017	2062.1	15.1	416.5	1.007	1.253	0.007	0.253
12.2017	2141.67	79.6	496.1	1.039	1.301	0.039	0.301
01.2018	2131.85	-9.8	486.2	0.995	1.295	-0.005	0.295

Продовження таблиці 4

02.2018	2068.61	-63.2	423	0.97	1.257	-0.03	0.257
03.2018	2053.6	-15	408	0.993	1.248	-0.007	0.248
04.2018	2020.98	-32.6	375.4	0.984	1.228	-0.016	0.228
05.2018	1993.02	-28	347.4	0.986	1.211	-0.014	0.211
06.2018	1998.03	5	352.4	1.003	1.214	0.003	0.214
07.2018	2025.67	27.6	380.1	1.014	1.231	0.014	0.231
08.2018	2116.67	91	471.1	1.045	1.286	0.045	0.286
09.2018	2112.77	-3.9	467.2	0.998	1.284	-0.002	0.284
10.2018	2093.08	-19.7	447.5	0.991	1.272	-0.009	0.272
11.2018	2122.48	29.4	476.9	1.014	1.29	0.014	0.29
12.2018	2168.63	46.2	523	1.022	1.318	0.022	0.318
01.2019	2171.92	3.3	526.3	1.002	1.32	0.002	0.32
02.2019	2111.90	-60	466.3	0.972	1.283	-0.028	0.283
03.2019	2146.64	34.7	501	1.016	1.304	0.016	0.304
04.2019	2124.8	-21.8	479.2	0.99	1.291	-0.01	0.291
05.2019	2106.49	-18.3	460.9	0.991	1.280	-0.009	0.28
06.2019	2102.58	-3.9	457	0.998	1.278	-0.002	0.278
07.2019	2066.92	-35.7	421.3	0.983	1.256	-0.017	0.256
08.2019	2067.13	0.2	421.5	1	1.256	0	0.256
09.2019	1997.75	-69.4	352.1	0.966	1.214	-0.034	0.214
10.2019	2045.44	47.7	399.8	1.024	1.243	0.024	0.243
11.2019	1990.78	-54.7	345.2	0.973	1.21	-0.027	0.21

Джерело: побудовано автором на основі [9].

Абсолютний приріст величини державного і гарантованого державою боргу розраховуємо за формулою 1:

$$\Delta y = \frac{y_n - y_0}{n-1} \quad (1)$$

де y_n , y_0 – відповідно кінцевий і початковий рівні ряду, n – кількість рівнів ряду.

Середньомісячний абсолютний приріст величини державного і гарантованого державою боргу за період вибірки (січень 2016 р. – листопад 2019 р.) склав:

$$\Delta y = \frac{1990.78 - 1645.62}{47 - 1} = \frac{345.16}{46} = 7.5 \text{ (млрд. грн.)}$$

Коефіцієнт зростання величини державного і гарантованого державою боргу (\overline{Tp}) розраховуємо за формулою 2:

$$\overline{Tp} = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_1}} \quad (2)$$

Середньомісячний коефіцієнт зростання державного і гарантованого державою боргу за період вибірки (січень 2016 р. – листопад 2019 р.) склав:

$$\overline{Tp} = 1,004148$$

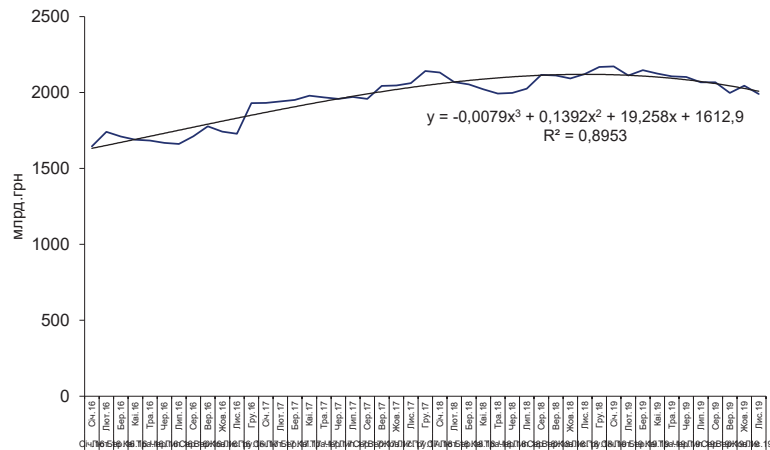
Коефіцієнт приросту державного і гарантованого державою боргу розраховуємо за формулою 3:

$$\overline{Tp} = \overline{Tp} - 1 \quad (3)$$

Середньомісячний коефіцієнт приросту державного і гарантованого державою боргу за період вибірки (січень 2016 р. – листопад 2019 р.) склав:

$$\overline{Tp} = 1,004148 - 1 = 0,004148 \text{ або } 0,4148\%$$

Величина державного і гарантованого державою боргу в Україні впродовж окресленого періоду (січень 2016 р. – листопад 2019 р.) зростає в 1,21 рази, а середнє щомісячне зростання боргу складало 0,4148 %. Отримані результати дають підстави стверджувати про незначний щомісячний рівень зростання величини державного і гарантованого державою боргу України протягом січня 2016 р. – листопада 2019 р.

Джерело: побудовано автором на основі даних табл. 4.

Поліноміальна функція третього степеня динаміки зміни розміру державного та гарантованого державою боргу з лютого 2016 р. по листопад 2019 р. на рис. 5 свідчить про поступовий розворот тенденції зростання боргу та закріплення тенденції до зменшення зовнішніх боргових зобов'язань України у серпні 2018 р. – листопаді 2019 р.

Для порівняння здійснимо аналіз поведінки розміру державного та гарантованого державою боргу з листопада 2019 р. по січень 2022 р. Динаміку розміру державного та гарантованого державою боргу з листопада 2019 р. по січень 2022 р. проаналізовано у табл. 5.

Таблиця 5

Динаміка зростання і приросту державного і гарантованого державою боргу з листопада 2019 р. по січень 2022 р.

Дата	Державний і гарантований державою борг, млрд грн	Абсолютні прирости		Темпи зростання		Темпи приросту	
		ланцюгові	базисні	ланцюгові	базисні	ланцюгові	базисні
11.2019	1990.78			1	1		
12.2019	1998.3	7.5	7.5	1.004	1.004	0.004	0.004
01.2020	2079.02	80.7	88.2	1.04	1.044	0.04	0.044
02.2020	2047.8	-31.2	57	0.985	1.029	-0.015	0.029
03.2020	2255.55	207.8	264.8	1.101	1.133	0.101	0.133
04.2020	2196.36	-59.2	205.6	0.974	1.103	-0.026	0.103
05.2020	2209.46	13.1	218.7	1.006	1.11	0.006	0.11
06.2020	2269.17	59.7	278.4	1.027	1.14	0.027	0.14
07.2020	2355.07	85.9	364.3	1.038	1.183	0.038	0.183
08.2020	2338.18	-16.9	347.4	0.993	1.175	-0.007	0.175
09.2020	2345.61	7.4	354.8	1.003	1.178	0.003	0.178
10.2020	2368.18	22.6	377.4	1.01	1.19	0.01	0.19
11.2020	2398.2	30	407.4	1.013	1.205	0.013	0.205
12.2020	2551.94	153.7	561.2	1.064	1.282	0.064	0.282
01.2021	2558.22	6.3	567.4	1.002	1.285	0.002	0.285
02.2021	2552.96	-5.3	562.2	0.998	1.282	-0.002	0.282
03.2021	2514.28	-38.7	523.5	0.985	1.263	-0.015	0.263
04.2021	2534.28	20	543.5	1.008	1.273	0.008	0.273
05.2021	2516.72	-17.6	525.9	0.993	1.264	-0.007	0.264
06.2021	2514.36	-2.4	523.6	0.999	1.263	-0.001	0.263
07.2021	2499.39	-15	508.6	0.994	1.255	-0.006	0.255
08.2021	2485.35	-14	494.6	0.994	1.248	-0.006	0.248
09.2021	2445.52	-39.8	454.7	0.984	1.228	-0.016	0.228
10.2021	2438.6	-6.9	447.8	0.997	1.225	-0.003	0.225
11.2021	2558.52	119.9	567.7	1.049	1.285	0.049	0.285
12.2021	2672.06	113.5	681.3	1.044	1.342	0.044	0.342
01.2022	2745.44	73.4	754.7	1.027	1.379	0.027	0.379

Джерело: побудовано автором на основі [9].

Середньомісячний абсолютний приріст величини державного і гарантованого державою боргу за період вибірки (листопад 2019 р. – січень 2022 р.) склав:

$$\Delta y = \frac{2745.44 - 1990.78}{27 - 1} = \frac{754,78}{26} = 29.025 \text{ (млрд грн)}$$

Середньомісячний коефіцієнт зростання державного і гарантованого державою боргу за період вибірки (листопад 2019 р. – січень 2022 р.) склав:

$$\overline{Tp} = 1,0124288$$

Середньомісячний коефіцієнт приросту державного і гарантованого державою боргу за період вибірки (листопад 2019 р. – січень 2022 р.) склав:

$$\overline{Tnp} = 1,0124288 - 1 = 0,0124288 \text{ або } 1,24288 \%$$

Величина державного і гарантованого державою боргу в Україні впродовж окресленого періоду (листопада 2019 р. – січня 2022 р.) зростає в 1,379 рази, а щомісячне середнє зростання боргу складало 1,24288 %. Отримані результати дають підстави стверджувати про значний щомісячний рівень зростання величини державного і гарантованого державою боргу України протягом листопада 2019 р. – січня 2022 р.

Отже, швидкість середнього приросту державного та гарантованого державою боргу з листопада 2019 р. по січень 2022 р. збільшився, порівняно із періодом із січня 2016 р. по листопад 2019 р., у 3 рази (1,24288 / 0,4148 = 2.9963), а щомісячне середнє абсолютне зростання збільшилось майже у 4 рази (29.025 / 7.5 = 3.87 рази), що є надзвичайно негативною тенденцією.

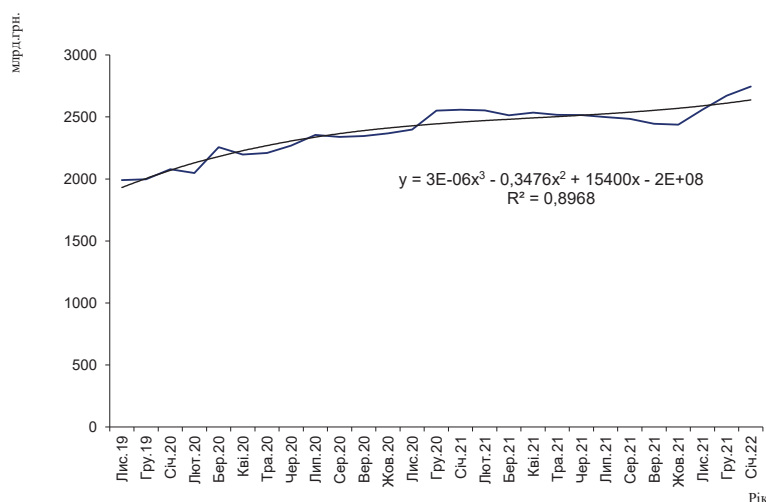

Рис. 6. Поліноміальна функція третього степеня зміни розміру державного та гарантованого державою боргу з листопада 2019 р. по січень 2022 р.

Джерело: побудовано автором на основі даних табл. 5.

Поліноміальна функція третього степеня динаміки зміни розміру державного та гарантованого державою боргу з листопада 2019 р. по січень 2022 р. на рис. 6 свідчить про різке безперервне зростання зовнішніх боргових зобов'язань України.

Аналіз рис. 5 і 6 ілюструє різну направленість трендів зміни розміру державного та гарантованого державою боргу у період з січня 2016 р. по листопад 2019 р. та з листопада 2019 р. по січень 2022 р.

IV) одним із елементів ефективної державної соціальної політики України є забезпечення церковної незалежності України. У 2018 р. керівництву країни вдалося посприяти отриманню Томосу про Автокефалію для Православної церкви в Україні. Керівництво країни, проявивши значний дипломатичний і організаторський таланти, мобілізувавши ресурси української державної і церковної дипломатії, врахувавши інтереси Вселенського Патріарха у Стамбулі та Українських православних церков, і заручившись підтримкою країн Європейського Союзу та Північної Америки, зуміло переконати уряд Туреччини підтримати процес надання Томосу про Автокефалію Православній Церкві України (слід зважити на те, що Резиденція Константинопольського Патріархату базується у Турецькій Республіці і Вселенському Патріарху необхідно враховувати інтереси турецької влади, яка, з одного боку, намагалася не посилювати роль Вселенського Патріарха і псувати стосунки із Російською Федерацією [10], а, з іншого боку, допомагала Україні відстояти власну державну незалежність) та добитися об'єднання Українських православних

церков у Єдину Помісну Православну Церкву України. Це досягнення керівництва України зазначено у тексті Томосу про Автокефалію, у якому прописано ім'я тогочасного Президента України [11] (у жодному іншому Томосі про Автокефалію для національних Православних Церков ім'я Глави Держави, що сприяв отриманню Томосу, не зазначається);

V) для ефективного розвитку країни та визнання нашої країни у євроатлантичній спільноті необхідна ефективна розбудова демократії. Індекс демократії за версією The Economist охоплює 167 країн і Україна займала у 2014 р. 92 місце, у 2015 р. – 88 місце, у 2016 р. – 86 місце, у 2017 р. – 83 місце, у 2018 р. – 84 місце, у 2019 р. – 78 місце, у 2020 р. – 79 місце [12], у 2021 р. – 86 місце, у 2022 р. – 87 місце [13] (перше місце – найдемократичніша країна, а 167-ме місце – демократія практично відсутня). Динаміка місця України в Індексі демократії добре проілюстрована на рис. 7 і 8 (ми на рисунку аналізуємо дані Індексу демократії із 2014 р. по 2019 р. для того, щоб показати, що гостра фаза російсько-української війни у 2014-2015 рр. не була перешкодою для розвитку демократії в Україні. Розвиток демократії у 2019 р. є заслугою політичних сил, які здійснювали владні повноваження до 2019 р. через те, що вони проводили вибори і після свого програшу без ексцесів передали владу політичним силам, які виграла вибори у 2019 р.).

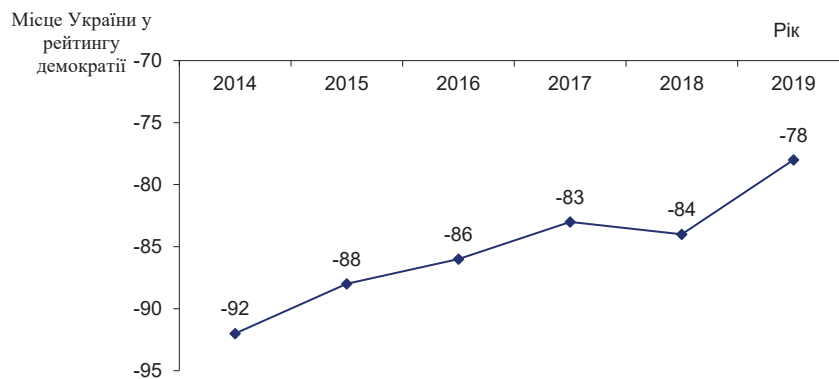

Рис. 7. Динаміка зміни місця України у рейтингу демократії протягом 2014–2019 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних [12].

Із рис. 7 ми можемо зробити висновок, що Україна за п'ять років покращила свою позицію із 92 місця до 78, тобто, піднялась на **чотирнадцять** сходинок, що є надзвичайно ефективним результатом. Проте, із 2019 р. ситуація із демократією різко змінилась, а динаміка рейтингу отримала різку зворотню динаміку, яка проілюстрована на рис. 8.

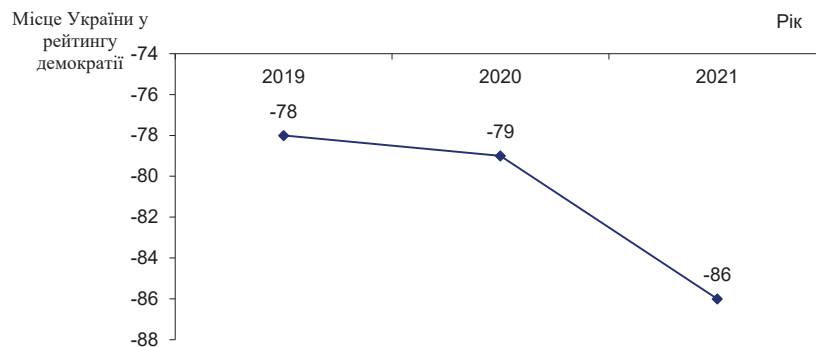

Рис. 8. Динаміка зміни місця України у рейтингу демократії протягом 2019–2021 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних [12; 13].

Із даних рис. 8 ми можемо зробити висновок про те, що після зміни влади місце України у рейтингу за два роки різко знизилось із 78-го до 86-го місця, тобто на **вісім** позицій (на рисунку ми аналізуємо дані Індексу демократії із 2019 р. тільки по 2021 р. для того, щоб максимально нівелювати вплив гострої фази конвенційної російсько-української війни, яка розпочалась 24 лютого 2022 р., щоб показати, що конвенційна війна не значно вплинула на розвиток демократії в Україні – значення індексу погіршилось у 2022 р. тільки на одну позицію, порівняно із відносно мирним 2021 р.).

VI) для збереження незалежності України та її ефективного розвитку є інтеграція у ЄС і НАТО. 21 лютого 2019 р. в Україні набув чинності Закон про зміни до Конституції щодо курсу на вступ в ЄС і НАТО. Статтю 102 Конституції доповнили частиною третьою, згідно з якою «Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» [14] і Україна, отримавши статус Кандидата у лени Європейського Союзу, рухається в цьому напрямку;

VII) для стабільного розвитку країни необхідно забезпечити прогнозовану ефективну грошово-кредитну політику та стабільність національної грошової одиниці. За твердженням О. П. Орлюка, «основна функція центрального банку держави полягає у забезпеченні стабільності національної грошової одиниці. В Україні таку норму закріплено в статті 99 Конституції України [15] та в Законі України «Про Національний банк України» [16], у статті 6 якого зазначено, що відповідно до Конституції України основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України» [17, с. 87]. Інфляція в Україні протягом 2016–2018 рр. була не великою і у 2016 р. склала 12,4 %, у 2017 р. складала 13,7 %, а у 2018 р. склала всього 9,8 % [18]. Курс гривні також був порівняно стабільним і протягом 2016–2018 рр. коливався у межах 22–29 грн за один долар США. В умовах військово-політичної нестабільності 2014–2019 рр. така динаміка була порівняно позитивною;

VIII) ще одним важливим елементом економічної політики 2014–2019 рр. є прийняття реформи децентралізації. Через зміни, запроваджені у рамках децентралізації, доля місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України у 2018 р. перевищила 51 % [19] – у місцевих керівників відпала потреба їздити у Київ і «випрошувати» фінансові ресурси для розвитку громад: доходи бюджетів у значній кількості трансформувались у місцеві бюджетні видатки. Децентралізація дала поштовх для ефективного фінансування розвитку громад.

Отже, економічна та соціальна політика у 2014–2019 рр. та 2019–2022 рр. є різною та має різний результат.

Висновки. Із проведеного аналізу ми можемо зробити такі висновки:

1. Згідно з даними Індексу сприйняття корупції, протягом 2014–2018 рр. в Україні влада здійснювала ефективні кроки щодо боротьби з корупцією, проте, починаючи із 2019 р. по 2023 р., розвиток боротьби з корупцією загальмувався.

2. Після призупинення активних бойових дій, які тривали протягом 2014–2015 рр., економічна політика державної влади забезпечила безперервне економічне зростання протягом шістнадцяти кварталів із 2016 р. по 2019 р., а після зміни влади у 2019 р. із 2020 р. економічне зростання змінилось із позитивних значень на негативні. Проте, протягом 2016–2019 рр. політика державної влади була спрямована не тільки на економічне зростання, а і на зниження зовнішнього боргового навантаження на економіку. Проте, після зміни влади у 2019 р. нове керівництво країни провадило активну політику зовнішніх запозичень, що призвело до зростання боргового навантаження на українську економіку.

3. Вивчення окремих аспектів економічної та соціальної політики у 2014–2022 рр. є недостатнім і потребує подальших наукових досліджень.

Література:

1. Економічна енциклопедія : у трьох томах. Т. 2: К – П [Текст] / редколегія: С. В. Мочерний (відповідальний редактор) та ін. Київ : Видавничий центр «Академія», 2001. 848 с.

Mochernyi, S. V. (2000), *Ekonomichna entsyklopediia : v trokh tomakh* [The economic encyclopedia: in three volumes], *Vydavnychiy tsentr «Akademii», Kyiv, Ukraine*, Vol. 2, 848 p.

2. Індекс сприйняття корупції–2022. *Transparency International Ukraine*. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/> (дата звернення: 06.02.2023).

Indeks spryynyattya koruptsiyi—2022 [Index of perception of corruption—2022]. *Transparency International Ukraine*. <<https://cpi.ti-ukraine.org/>> (2023, February, 06) [in Ukrainian].

3. Індекс сприйняття корупції (CPI): динаміка останніх 5 років. *Національне антикорупційне бюро України*. URL: <https://nabu.gov.ua/open-office/biblio/sociologiya/indeks-sprynyattya-korupciyi-sri-dinamika-ostannih-5-rokiv> (дата звернення: 07.02.2023).

Indeks spryynyattya koruptsiyi (SRI): dynamika ostannikh 5 rokiv [Corruption Perception Index (CPI): dynamics of the last 5 years]. *Natsional'ne antykoruptsiyne byuro Ukrayiny*. <<https://nabu.gov.ua/open-office/biblio/sociologiya/indeks-sprynyattya-korupciyi-sri-dinamika-ostannih-5-rokiv>> (2023, February, 07) [in Ukrainian].

4. Індекс сприйняття корупції–2013. *Transparency International Ukraine*. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-sri-2013/> (дата звернення: 07.02.2023).

Indeks spryynyattya koruptsiyi—2013 [Index of perception of corruption—2013]. *Transparency International Ukraine*. <<https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-sri-2013/>> (2023, February, 07) [in Ukrainian].

5. Индекс сприйняття корупції–2019. *Transparency International Ukraine*. URL: <https://ti-ukraine.org/research/index-spryynyattya-koruptsiyi-2019/> (дата звернення: 07.02.2023).

Индекс spryynyattya koruptsiyi—2019 [Index of perception of corruption—2019]. *Transparency International Ukraine*. <<https://ti-ukraine.org/research/index-spryynyattya-koruptsiyi-2019/>> (2023, February, 07) [in Ukrainian].

6. Индекс сприйняття корупції–2020: результати України. *Національне антикорупційне бюро України*. URL: <https://nabu.gov.ua/en/open-office/biblio/sociologiya/index-spryynyattya-korupciyi-2020-rezultati-ukrayini> (дата звернення: 07.02.2023).

Индекс spryynyattya koruptsiyi—2020 [Index of perception of corruption—2020]. *Natsional'ne antykoruptsiyne byuro Ukrayiny*. <<https://nabu.gov.ua/en/open-office/biblio/sociologiya/index-spryynyattya-korupciyi-2020-rezultati-ukrayini>> (2023, February, 07) [in Ukrainian].

7. Индекс сприйняття корупції–2021. *Transparency International Ukraine*. URL: <https://ti-ukraine.org/research/index-spryynyattya-koruptsiyi-2021/> (дата звернення: 07.02.2023).

Индекс spryynyattya koruptsiyi—2021 [Index of perception of corruption—2021]. *Transparency International Ukraine*. <<https://ti-ukraine.org/research/index-spryynyattya-koruptsiyi-2021/>> (2023, February, 07) [in Ukrainian].

8. Зміна реального ВВП (у % до відповідного кварталу попереднього року). *Державна служба статистики України*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 19.01.2023).

Zmina real'noho VVP (u % do vidpovidnoho kvartalu poperedn'oho roku). [Change in real GDP (in % compared to the corresponding quarter of the previous year)]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny*. <<http://www.ukrstat.gov.ua/>> (2023, January, 19) [in Ukrainian].

9. Державний і гарантований державою борг. *Незалежна асоціація банків України*. URL: <https://nabu.ua/ua/derzhavniy-borg-2.html> (дата звернення: 21.01.2023).

Derzhavnyy i harantovanyy derzhavoyu borh. [State and state-guaranteed debt]. *Nezalezhna asotsiatsiya bankiv Ukrayiny*. <<https://nabu.ua/ua/derzhavniy-borg-2.html>> (2023, January, 21) [in Ukrainian].

10. Романюк Р., Аймурзаєв С. Томос для України. Що буде з церквою після отримання автокефалії. *Українська правда*. 2018. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/10/11/7194896/> (дата звернення: 22.01.2023).

Romaniuk, R. and Aimurzaev, S. (2018, October, 11). Shcho bude z tserkvoyu pislya otrymannya avtokefaliyi [What will happen to the church after receiving autocephaly]. *Ukrainska pravda*. <<https://www.pravda.com.ua/articles/2018/10/11/7194896/>> (2023, January, 22) [in Ukrainian].

11. Патріарший і синодальний Томос надання Автокефального церковного устрою Православній Церкві в Україні. Текст українською. *OIKOYMENIKON PATPIAPXEION*. 2019. URL:

https://www.patriarchate.org/announcements/-/asset_publisher/MF6geT6kmaDE/content/patriarchikos-kaisynodikos-tomos-choregeseos-autokephalou-ekklestiasitikou-kathestotos-eis-ten-en-oukrania-i-orthodoxonekklesian?_101_INSTANCE_MF6geT6kmaDE_languageId=uk-UA (дата звернення: 23.01.2022).

Patriarshyy i synodal'nyy Tomos nadannya Avtokefal'noho tserkovnoho ustroyu Pravoslavniy Tserkvi v Ukrayini. Tekst ukrayins'koyu. [Patriarchal and Synodal Tomos granting an autocephalous church structure to the Orthodox Church in Ukraine] (2019, May, 21). *OIKOYMENIKON PATPIAPXEION*. <https://www.patriarchate.org/announcements/-/asset_publisher/MF6geT6kmaDE/content/patriarchikos-kai-synodikos-tomos-choregeseos-autokephalouekklestiasitikou-kathestotos-eis-ten-en-oukrania-i-orthodoxonekklesian?_101_INSTANCE_MF6geT6kmaDE_languageId=uk-UA> (2023, January, 23) [in Ukrainian].

12. Як змінювалося місце України у ключових рейтингах демократії за сім років. *Слово і діло*. 2021. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/02/12/infografika/polityka/yak-zminyuvalosya-misce-ukrayiny-klyuchovux-rejtynhax-demokratiyi-sim-rokiv> (дата звернення: 23.02.2023).

Yak zminyuvalosya mistse Ukrayiny u klyuchovykh reytynhakh demokratiyi za sim rokiv [How Ukraine's place in key democracy ratings has changed over seven years]. (2021, February, 12). *Slovo i dilo*. <<https://www.slovoidilo.ua/2021/02/12/infografika/polityka/yak-zminyuvalosya-misce-ukrayiny-klyuchovux-rejtynhax-demokratiyi-sim-rokiv>> (2023, February, 23). [in Ukrainian].

13. Росія на шляху до диктатури, але дві третини світу нейтральні або підтримують її. Розбір «Індексу демократії – 2022» від The Economist. *Forbes Україна*. 2023. URL: <https://forbes.ua/svit/index-demokratii-2022-02022023-11488> (дата звернення: 23.02.2023).

Rosiya na shlyakhу do dyktatury, ale dvi tretyny svitu neytral'ni abo pidtrymuyut' yiyi. Rozbir «Indeksu demokratiyi – 2022» vid The Economist [Russia is on the way to a dictatorship, but two-thirds of the world is neutral or supports it. Analysis of the «Democracy Index – 2022» from The Economist]. (2023, February, 2). *Forbes Ukrayina*. <<https://forbes.ua/svit/index-demokratii-2022-02022023-11488>> (2023, February, 23). [in Ukrainian].

14. Закон про зміни до Конституції щодо курсу на вступ в ЄС і НАТО набув чинності. *Євроінтеграційний портал*. 2019. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/novyny/zakon-pro-zminy-do-konstytutsiyi-shchodo-kursu-na-vstup-v-yes-i-nato-nabuv-chynnosti> (дата звернення: 23.02.2023).

Zakon pro zminy do Konstytutsiyi shchodo kursu na vstup v YES i NATO nabuv chynnosti [The Law on Amendments to the Constitution regarding the course of accession to the EU and NATO entered into force]. (2019, February, 21). *Yevrointehratsiynyy portal*. <<https://eu-ua.kmu.gov.ua/novyny/zakon-pro-zminy-do-konstytutsiyi-shchodo-kursu-na-vstup-v-yes-i-nato-nabuv-chynnosti>> (2023, February, 23). [in Ukrainian].

15. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. №254к/96-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.01.2023).

Konstytutsiya Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996. №254k/96-VR. [Constitution of Ukraine: Law of Ukraine dated 28.06.1996. No. 254k/96-BP]. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> (2023, January, 20) [in Ukrainian].

16. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 року. №679-XIV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1999. № 29. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (дата звернення: 24.01.2022).

Pro Natsional'nyu bank Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 20 travnya 1999 roku. №679-XIV. [About the National Bank of Ukraine: Law of Ukraine dated May 20, 1999]. (1999). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (VVR)*. 29. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14>> (2023, January, 24) [in Ukrainian].

17. Орлюк О. П. Банківське право : навчальний посібник. Київ : *Юрінком Інтер*, 2004. 376 с.

Orlyuk, O. P. (2004). *Bankivs'ke pravo: Navchal'nyu posibnyk*. [Banking Law: Study Guide]. *Yurinkom Inter, Kyiv, Ukraine*. 376 p.

18. Індекси споживчих цін за регіонами у 2001–2018 роках (грудень до грудня попереднього року). *Держстат України*. 2019. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/ct/cn_rik/icsR/iscR_u/icsR_u_rik.htm (дата звернення: 24.01.2022).

Indeksy spozhyvchykh tsin za rehionamy u 2001-2018 rokakh. (hruden' do hrudnya poperedn'oho roku). [Consumer price indices by region in 2001-2018. (December to December of the previous year)]. (2019, January, 15). *Derzhstat Ukrainy*. <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/ct/cn_rik/icsR/iscR_u/icsR_u_rik.htm> (2023, January, 24) [in Ukrainian].

19. «Децентралізація – це можливість для кожного громадянина змінювати своє життя», – Петро Порошенко. *GOV.UA Дніпропетровська обласна державна адміністрація*. 2019 р. URL: <https://adm.dp.gov.ua/news/decentralizaciya-ce-mozhlyvist-dlya-kozhnogo-gromadyanina-zminyuvati-svoye-zhittya-petro-poroshenko> (дата звернення: 24.01.2022).

Detsentralizatsiya – tse mozhlyvist' dlya kozhnogo hromadyanyna zminyuvaty svoje zhyttya – Petro Poroshenko. [Decentralization is an opportunity for every citizen to change his life – Petro Poroshenko]. (2019, March, 5). *GOV.UA Dnipropetrovs'ka oblasna derzhavna administratsiya*. <<https://adm.dp.gov.ua/news/decentralizaciya-ce-mozhlyvist-dlya-kozhnogo-gromadyanina-zminyuvati-svoye-zhittya-petro-poroshenko>> (2023, January, 24) [in Ukrainian].